

כפרת הארון

שני כה"י **ועשית כפרת זהב טהור**
אמתיים וחצוי ארפה
ואמה וחצוי רחבה:

כרובים שעל הכפרת

יח **ועשית שנים כרובים זהב**
מקשה תעשה אתם משני קצות הכפרת: [וכך תעשים:]
ט **ועשה כרוב אחד מקצה מזה**
וכרוב אחד מקצה מזה
מזה הכפרת תעשו את הכרובים על שני קצותיו:
כ **והיו הכרובים פרשי כנפים למעלה**
סככים בכנפיהם על הכפרת ופניהם איש אל אחיו
אלה הכפרת יהיו פני הכרובים:
כא **ונתת את הכפרת על הארון למעלה**
ואלה הארון – תתן את העדות אשר אתן אליך:

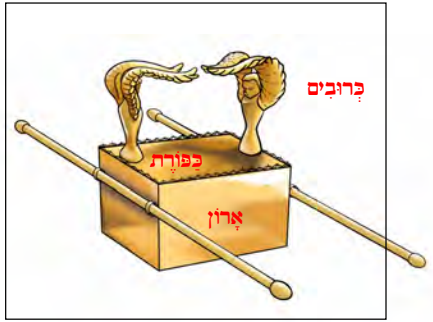
יז **כפרת**. פסוּי על הארון, לפי שהיה הארון פתוח מלמעלה; / ומניחו עליו כמין קף: [לוח]
אמתיים וחצוי ארכה. כארכו של ארון, / ורחבה שהוא אמה וחצי – כרחבו של ארון.
 ומונחת על עובי הכתלים, על עובי ארבעתם.
 ואע"פ שלא נתן שיעור לעביה של הכפרת, פירשו רבותינו שהיה עביה טפח: (סוכה ה.)

יח כרובים. דמות פרצוף-תינוק, להם: "רכביא" בארמית, תרגמו נער]
מקשה תעשה. שלא תעשה בפני עצמם ותחברם בראשי הכפרת לאחור עשייתם, כמעשה צורפים שקורין שולדי"ץ, [=הלקמה] **אלא**, השל זהב הרבה בתחילת עשית הכפרת, והקפה בפטיש ובקורנס [=פטיש נחים] בְּאִמְצַע, וראשיו בולטין למעלה, [כתוצאה מההקפאת] רְצִיר הכרובים בבליטת קצותיו, [רציר = ותפסל, "ציור" יאמר גם על פיסול ועל ריקמה]
מקשה. בטידי"ץ בלע"ז. [=עשוי בהקפאה] כמו, "קא לְדא נְקָשׁוּ": [דניאל ה,] [=הכפו זו לזו]
קצות הכפרת. ראשי הכפרת; [לא בקצות שבצידי דפנות הכפרת, אלא בקצות שעל פני השטח העליון]
יט ועשה כרוב אחד מקצה. שלא תאמר שנים כרובים לכל קצה וקצה, לכך הוצרך לפרש, "כרוב אחד מקצה מזה": [ראה ציור]
מן הכפרת עצמה, תעשה את הכרובים. זהו פירושו של "מקשה תעשה אותם", [פס' יח]
 שלא תעשה את הכרובים בפני עצמם ותחברם לכפרת: [אלא הכל תעשה ממש וזהב אחד]
כ פרשי כנפים. שלא תעשה כנפיהם שוכבים, אלא פרושים וגבוהים, למעלה אצל ראשיהם, כאיפן שיהא עשרה טפחים בקלל שבין הכנפים לכפרת, כדאיתא בסוכה: [הה]
כא ואל הארון תתן את העדות. לא ידעתי למה נכפל, שהרי כבר נאמר, "ונתת אל הארון את העדות". [פסוק טו] ויש לומר, שבא ללמד שבעודו ארון לבדו בלא כפרת, יתן תחלה העדות לתוכו, ואח"כ יתן את הכפרת עליו. וכן מצינו כשהקים את המשכן, נאמר, "ויתן את העדות אל הארון" ואח"כ, "ויתן את הכפרת על הארון מלמעלה":
 [שמות מ, ב] [כלומר, שלא יזח את הכפרת על הארון אפילו לרגע, טרם שהונחו בו הלוחות. ולכן כתב את **פס' טז** קודם שצוה על הכפרת, ללמד שהלוחות יהיו מונחת בארון לפני שהונחה הכפרת על הארון אפילו פעם אחת]

כב

ונועדתי לך שם
ודברתי אתך מעל הכפרת מבין שני הכרובים
אשר על ארון העדות
את כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל: [פ]

כב ונועדתי לך שם. כשאקבע מועד לך לדבר עמך, אזי אותו מקום [=בין הכרובים] אקבע למועד, שאבוא שם לדבר אליך:
ודברתי אתך מעל הכפרת. [הכפרת היתה מונחת על ארון הקודש, שהיה מונח לפני הפרכת]
 ובמקום אחר הוא אומר, "ודבר ה' אליו מאהל מועד לאמר", [ויקרא א, א] –
 אהל מועד זה היכל המשכן שהיה מחוץ לפרכת, נמצאו שני כתובים מכחישים זה את זה! תשובה: בא הכתוב השלישי והכריע ביניהם –
 "ובבא משה אל אהל מועד, וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת וגו'", [במדבר ז, פט]
 משה היה נכנס למשכן, וכיון שבא בתוך הפתח, קול יורד מן השמים לבין הכרובים, ומשם יוצא ונשמע למשה שעמד באהל מועד: [ונמצאו שני הכתובים מתקיימים] [ראה ציור]
ואת כל אשר אצוה אותך אל בני ישראל. הרי נ"י זו של 'את', יתירה וטפלה.
 וכמוהו הרבה במקרא. [שכתוב וא"י יתירה, כגון: לעיל פס' יב; ויקרא ז, טו. / בספרי תורה שלנו כתיב: 'את']
 וכן תפטר [משמעותה של הוא"י במילת 'את', על פי גירסת ספר תורה שהיה לפני רש"י] –
 "ואת אשר אדבר עמך שם, את כל אשר אצוה אותך – אל בני ישראל הוא!":
 [בשביל צרכיהם וענייניהם. / ראה רש"י לקמן לבו.]

כא, יד וְכִי־יִזְדֹּא אִישׁ עַל־רַעְוֵהוּ לְהַרְגֹּו בְעֶרְמָה –
מֵעַם מִזְבְּחֵי תִקְוָנוּ לְמוֹת: [ס]

יד וכי יזיד. לְמַד נֶאֱמַר? [הרי כבר למדנו דין ההורג בפסוק יב?] תשובה: לפי שנאמר "מִכָּה אִישׁ וגו'", [פסי יב] שומע אני, אפילו ישראל שהרג גוי, / ורופא שהמית, / וְשִׁלַּח בֵּית דִּין שהמית במלקות ארבעים, / והאב המכה את בנו לחנכו, / והרב הרוֹדֶה [המייסר] את תלמידו לחנכו, / והשוּגָג. [שפ"ל 6 אלו, אם הרגו על ידי מעשיהם, דיוו חייבים מיתה?] תלמוד לומר, [לכן נכתב פסוקנו, כדי שתלמוד ממנו כך:]

"וְכִי יִזְדֹּא" – ולא שוגג:

"עַל רַעְוֵהוּ" – ולא על גוי:

"לְהַרְגֹו בְעֶרְמָה" – ולא שליח בית דין, והרופא, והרוֹדֶה את בנו ותלמידו;

שאע"פ שהם [4= אלו] מזידין, אין מערימין:

מעם מזבחי. אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה בבית המקדש – תקחנו למוֹת: [מיתתו בחנק]

ונאפילו אם אין שם כהן אחר, יהרג, ותחטבל העבודה. / ואם התחיל בעבודה והיה על גג המזבח, אין גואל הדם רשאי להרגו או, אלא ממתנין לו שסיים עבודתו, ואז יוציאוהו ויהרגוהו. [עיי' רמב"ם ספר נזיקין, הל' רוצח ושמיטת הנפש הוי"ד, / רד"ק מ"א ב, כח-ל]

טו ומכה אביו ואמו.

וּמָכָה אָבִיו וְאִמּוֹ – מוֹת יוֹמָת:

לפי שלמדנו על החובל בְּחֻבְרֵוֹ שהוא בתשלומין ולא במיתה, [לקמן, פסוקים ט, כו-כח]

הוצרך לומר על החובל באביו, שהוא במיתה.

ואינו חייב אלא בהכאה שיש בה חֻבּוּרָה: [מכה שהדם נצרך בה; שטף דם פנימי. רש"י לקמן פסוק כח]

אביו ואמו. או זה או זה: [ולא כתב "אביו או אמו" ללמד על בן השפחה, ובן הני, הניך שהיתה חרותו שלא בקדושה, כיון שאינם חייבים מיתה על אביהם אם היכוחו או קללוחו, אינם חייבים גם על אמו, שנאמר, "ומכה אביו ואמו", ולמלה: את שהוא חייב על אביו, [אז] חייב על אמו; וזה שאינו חייב על אביו, אינו חייב על אמו. (רמב"ם ספר שופטים, הל' ממרים ה, ט-י)]

מוֹת יוֹמָת. בחנק:

וְגִבּוֹ אִישׁ וּמָכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ – מוֹת יוֹמָת: [ס]

טז וגונב איש ומכרו. לְמַד נֶאֱמַר? [הרי נאמר בדברים כד, ו: "כִּי יִמְצָא אִישׁ גֹּנֵב וְכִי", וְלָמָּה כָּפְלָה הַתּוֹרָה דְּבָרֵינוּ?] תשובה: לפי שנאמר, "כִּי יִמְצָא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֲחִיו", [דברים כד, ו.] אין לי אלא איש שגנב נפש, אבל אשה או טומטום או אנדרוגינוס שגָּנְבוּ – מנין שחייבים? תלמוד לומר, וגונב איש ומכרו. ולפי שנאמר כאן, "וגונב איש", אין לי אלא גונב איש, אבל גונב אשה מנין שחייב? תלמוד לומר, "וגונב נפש". • לכך הוצרכו שניהם, מה שחָסַר פֶּסוּק זֶה, גָּלָה פֶּסוּק זֶה:

ונמצא בידו. שראוהו עדים שגָּנְבוּ וּמָכְרוּ, ונמצא בידו כבר קודם מכירה: [אבל אם לפני המכירה לא היה הגנב ברשות הגנב, אינו חייב מיתה על מכירתו. ונמצא שצריכים להעיד 3 דברים – שגָּנְבוּ, ונמצא הגנב בידו קודם מכירה, ומכרו]

מוֹת יוֹמָת. בחנק, [כל מיתה האמורה בתורה סתם – חֲנֹק הִיא. [שהיא הקלה ביותר מבין 4 המיתות]

והפסוק הענין וכתב "וגונב איש", בין מכה אביו ואמו, למקלל אביו ואמו. – תראה לי היינו פלוגתא –

דמר סבר מקשינן הכאה לקללה; [והמכה לאביו הרשע, חייב עליו מיתה כמו המקלל את אביו הרשע]

דמר סבר לא מקשינן. [והמכה לאביו הרשע אינו חייב מיתה, שהרי התורה הפרידה כאן ביניהם ע"י פסוק טו / עיין סנהדרין פה:]

[וג"ל טעם שבא פס' טו באמצע לדעה א; לפי שהתורה כתבה תחילה חייבי חנק [פסי יב-טו] ולבסוף דין המקלל אביו ואמו שבסקילה]

וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ – מוֹת יוֹמָת: [ס]

יז ומקלל אביו ואמו. לְמַד נֶאֱמַר? [הרי נאמר דין זה בויקרא כט, ו: "אִישׁ אִשׁ אֲשֶׁר יִקְלֵל אֶת אָבִיו, וְלָמָּה לְכַפֵּל הַדְּבָרִים?] תשובה: לפי שהוא אומר, "אִישׁ אִשׁ אֲשֶׁר יִקְלֵל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ" אין לי אלא איש שקלל את אביו, אשה שקללה את אביה, מנין שחייב? תלמוד לומר, "וּמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ" – סתם, בין איש ובין אשה. אם כן, למה נאמר, "אִישׁ אִשׁ יִקְלֵל" – להוציא את הקטן: [וכמה נקרא "קטן"? עד 13 שנה ויום]

מוֹת יוֹמָת. בסקילה, [וכל מקום שנאמר "דְּמִיו בּוֹ" – בְּסִקִּילָה.

וּבְנִין אֲבֹתָ לְכוּלָם – בְּאֲבָן יִרְגְּמוּ אוֹתָם, דְּמִיָּהֶם בָּם", [ויקרא כ, כו]

ובמקלל אביו ואמו נאמר, "דְּמִיו בּוֹ": [ויקרא כ, טו]

הרמב"ן [לפס' טו] כתב 2 סיבות מדוע במקלל הוריו החמירה התורה לחייבו סקילה [החמורה שבמיתות ביד] לעומת מכה הוריו שבחנק: א. "והחמיר במיתת המקלל יותר ממיתת המכה, מפני שחטא הקללה מצוי יותר, שהסביל כאשר יכעוס והתקצף, וקלל בְּמַלְכוּ [מלך] בשר ודם. תפס ל' הכתוב בישיעה ח, כא] ובאביו ואמו תמיד כל היום, והעבירה כפי מצאותה תמיד, צריכה ייסור גדול". ב. או מפני שיש בקללה חטא גדול יותר, שהיא בחוכרת ד', והנה צריך להענישו על חטאו באביו ואמו ועל אשר נשא שם ה' אלהיו, לפשע וְחָטָא [מקלל הוריו חייב מיתה רק אם קלל בחוכרת אחר מ-7 שמות ה', כגון שמקלל אביו – ה' ימיתך, [הל' ממרים ה, ב].

[אופן קשירת החושן, בחלקי התחתון]

כו על שני קצות החושן. הן שתי פאותיו התחתונות, לְיָמִין וְלְשְׂמאל: על שְׁפָתוֹ אֲשֶׁר אַל עֵבֶר הָאֶפֶד, בֵּיתָהּ. הרי לך שני סימנים -

- **האחד, שיתנם** (את 2 הטבעות) **בשני קצות** של תחתיתו, שהוא כנגד האפוד; שהרי עליונו אינו "כנגד האפוד" שהרי סמוך לצואר הוא, ואילו האפוד נתון על מתניו [מהמקרא "על שפתו אשר על עבר האפוד", למדנו שהטבעות צריכות להיות בשני קצות החושן למטה]
 - **ועוד נתן סימן, שלא יקבעם בעבר החושן שכלפי החוץ, אלא בעבר שכלפי פנים,** שנאמר "בֵּיתָהּ". ואותו העבר הוא אשר לצד האפוד, שהרי את חשב האפוד חוגרו לכהן, ונקפל הסיגר לפני הכהן על מתניו, וקצת כריסו מכאן ומכאן עד כנגד קצות החושן, וקצותיו של החושן שוכבין עליו; על חשב האפוד. (לא על הקיפול) [ראה תמונת א+ג]
- [שלא תאמר שהיו הטבעות בקצות החושן אולם **כלפי חוץ** (מכד אבני החושן), לכן אמר "בֵּיתָהּ" - **כלפי פנים**]

כו על שתי כתפות האפוד מלמטה. שהמשבצות נתונות בראשי כתפות האפוד העליונים הבאים על כתפיו כנגד גרונו, ונקפלות ויורדות לפניו, [על המשבצות למדנו לעיל פס' יג] **והטבעות** שבפסוקנו, צוה ליתן בראשן השני, [=בקצה התחתון של הכתפות, היכן] שהוא מחובר לאפוד, והוא שנאמר, "לעומת מחברתו" - סמוך למקום חבורן באפוד, למעלה מן החגורה מעט, שהמחברת [=מקום חיבור תפירת הכתפות אל חגורת האפוד] היתה לעומת החגורה, ואלו הטבעות, נתונים מעט בגובה זקיפת הכתפות, הוא שנאמר, "ממעל לחשב האפוד". והן [הטבעות שבתחתית הכתפות, היו מקבילות] כנגד סוף החושן. [ראה תמונה ב]

ונותן פתיל תכלת באותן הטבעות ובטבעות-החושן, ורוכסן באותו פתיל לְיָמִין ולשמאל - שלא יהא תחתית החושן הולך לפניו וחוזר לאחור, ונוקש על כריסו; ונמצא החושן מיושב על המעיל יפה!:

ממול פניו. [של האפוד, כלומר], בעבר החיצון; [כצד החיצוני של הכתפות, לא בצד שצמוד לִגְב הכהן]

כח וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן

וכן, "מְרַכְּסֵי אֵישׁ", (תהלים לא, כא) - חבורי קבלי רשעים. וכן "וְהִרְכְּסֵם, לְבִקְעָה", (ישעיה מג, ד) - הרים הסמוכים זה לזה, שאי אפשר לירד לְיָנֵא שביניהם אלא בקושי גדול, שמתוך סמיכתן הַיָּנֵא זקופה ועמוקה - [היירידה מהרים אלו לְיָנֵא שביניהם, הוא בשיפוע חד] [ואמר הניבא, שסופם של הרים אלו, שִׁי] והיו לְבִקְעָת מישור, ונוחה לילך:

להיות על חשב האפוד. להיות החושן דבוק על חשב האפוד; [רש"י השלים 2 מילים שהמקרא קצר] **ולא יָנַח.** ל' ניתוק. / ול' ערבי הוא, כדברי דוֹנָש בן לִבְרֵט:

כח, כו וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְשַׂמְתָּ אֹתָם עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן - הֲיִכֵּן? ^[א] עַל־שְׁפָתוֹ אֲשֶׁר אַל־עֵבֶר הָאֶפֶד - ^[ב] בֵּיתָהּ:

כו וְעָשִׂיתָ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת זָהָב וְנָתַתָּה אֹתָם - ^[א] עַל־שְׁתֵּי כְּתָפוֹת הָאֶפֶד מִלְּמַטָּה מִמָּוֶל פְּנָיו ^[ב] לְעַמֹּת מַחְבְּרָתוֹ ^[ג] מִמֶּעַל לְחֹשֶׁב הָאֶפֶד:

כח וְיִרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעוֹתָיו אֶל־טַבְּעוֹת הָאֶפֶד בְּפִתִּיל תְּלַלֹּת לְהִיּוֹת [החושן דבוק], עַל־חֹשֶׁב הָאֶפֶד וְלֹא־יָנַח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֶפֶד:

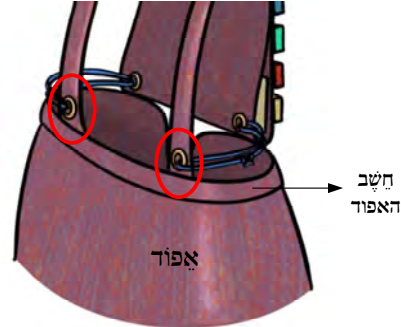
קשירת החושן בחלקו התחתון

כ" מטבעות

ג החושן קשור לכתפות למעלה (ולמטה), ונמצא מונח על המעיל בצורה יפה

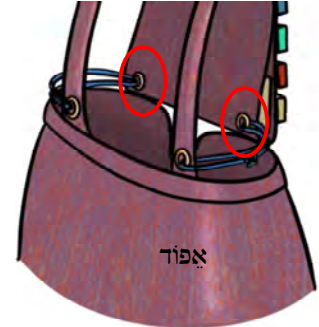

ב פסוק כו - 2 טבעות על כתפות האפוד

2 טבעות בתחתית כתפות האפוד, מבחוץ; מול מקום חיבור הכתפות עם החשב, ומעליו.

א פסוק כו - 2 טבעות על קצות החושן

2 טבעות בקצוות תחתית החושן, מן הצד הפנימי.

לו צִיץ. כמין טס וליח של זהב היה, רוחב שתי אצבעות, מקיף על המצח מאוזן לאוזן.

[ראה ציור א]

כח'לו וְעֵשֶׂית צִיץ זָהָב טְהוֹר וּפְתַחַת עָלָיו פְּתוּחֵי הָהָם – "קֹדֶשׁ לַיהוָה":

לו וּשְׁמַת אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת וְהָיָה עַל־הַמְצַנֶּפֶת אֶל־מֹל פְּנֵי־הַמְצַנֶּפֶת יִהְיֶה:

לח וְהָיָה עַל־מִצַּח אֶהְרֹן

וְנִשָּׂא אֶהְרֹן אֶת־עֹן הַקֹּדְשִׁים

אֲשֶׁר יִקְדִישׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־מִתְנַת קֹדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל־מִצַּחוֹ תִּמְיֵד לְרִצּוֹן לָהֶם לִפְנֵי יְהוָה:

א הצִיץ

7 שיטות נאמרו כיצד נכתבו המילים "קֹדֶשׁ לַה'"; בתמונה שיטה אחת מהן. [ראה סיכום השיטות באתר "מכון המקדש", ערך "צִיץ"]

נמצא הצִיץ והפתילים עשוי כמין כובע על המצנפת

לו ושמת אותו (את הצִיץ) **על פתיל תכלת.**

1) ובמקום אחר הוא אומר, "נִיָּתְנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת", (שמות לט, לא) [=סתיירה 1]

2) ועוד – כתיב כאן, "וְהָיָה עַל הַמְצַנֶּפֶת", (פסוקט) [=שידהיה הצִיץ מונח על המצנפת]

ולמטה הוא אומר, "וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֹן", (פסוק לח) [=סתיירה 2]

[תשובה מדברי חז"ל ל-2 הסתיירות הנ"ל:]

ובשחיטת קדשים, שְׁנִינּוּ (ובחם ט) –

"שְׁעָרוֹ הָיָה נֹרָאָה בֵּין צִיץ לַמְצַנֶּפֶת, שֶׁשֶׁם מְנִיחַ תְּפִילִין"; [=מכאן שלא היה הצִיץ על המצנפת] למדנו מנמרא זו –

שהמצנפת למעלה בגובה הראש, ואינה עמוקה להכנס בה כל הראש עד המצח;

והצִיץ מונה מלמטה; [ואחר שלמדנו שהצִיץ היה **על המצח**, יש לנו ללמוד שכך היה סדר הפתילים:]

הפתילים היו בנקבים, ותלויין בו בשני ראשים ובאמצעו,

שהיה פתילים בשלושה מקומות הללו – [=בשני קצוות הצִיץ ובאמצעו]

באופן שהיה משהויל כל אחד מהם כף. פתיל מלמעלה אחד מבחוץ, ואחד מבפנים כנגדו.

וקושר ראשי הפתילים מאחורי העורף, את שְׁלֹשְׁתָּן. [את 6 הקצוות של 3 הפתילים, / **ראה ציור ב**]

ונמצאו, בֵּין אֹרֶךְ הַטָּס וּפְתִילֵי רֵאשׁוֹ שֶׁב־2 קצותיו – שִׁיחַד הַיּוֹי מְקִיפִין אֶת הַקֹּדֶקֶד,

ופתיל האמצעי שבראשו, קשור עם ראשי השָׁנִים, והולך על פני רוחב הראש מלמעלה,

ונמצא, [הצִיץ, ע"י 3 פתילי התכלת היוצאים ממנו] עשוי כמין כובע.

ועל פתיל האמצעי הוא אומר, "וְהָיָה עַל הַמְצַנֶּפֶת", [פסוקט]

והיה נותן הצִיץ על ראשו, כמין כובע על המצנפת, **ראה ציור ב**

והפתיל האמצעי מחזיקו שאינו נופל, והטס תלוי כנגד מצחו.

ונתקיימו כל המקראות –

- פתיל על הצִיץ, [נִיָּתְנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת" – היינו 3 הפתילים החיצוניים]
- וציץ על הפתיל, [וּשְׁמַת אֹתוֹ עַל פְּתִילֵי תְּכֵלֶת" – היינו 3 הפתילים הפנימיים]
- ופתיל על המצנפת מלמעלה: [הפתיל האמצעי היה עובר על המצנפת]

[ראה ציור ג]

לח וְנִשָּׂא אֶהְרֹן. לשון סליחה. (כמו בבראשית יח, כו) וּרְעַפְ"כ אינו זו ממשמעו, [=נשיאת משא]

אחרון נושא את המשא של העֹן – נמצא מסולק העֹן, מן הַקֹּדְשִׁים:

את עֹן הַקֹּדְשִׁים. לְרִצּוֹת עַל הַדָּם וְעַל הַחֵלֶב, שֶׁקָּרְבוּ בְטוֹמְאָה.

כמו שְׁנִינּוּ (יזמא ט) – "איזה עֹן הוּא נושא?

- אִם תֹּאמַר עֹן פִּיגוּל, [שחשב לאכול הקרבן חוץ למקומו] הרי כבר נאמר, "לֹא יִרְצָה"; [ויקרא ז, יח]
- וְאִם תֹּאמַר עֹן נוֹתֵר, [שחשב לאכול הקרבן חוץ לזמנו] הרי כבר נאמר, "לֹא יִחָשֵׁב"; [שם]
- ואין לומר שישכּר על עֹן הַכֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב טְמֵא, שהרי "עֹן הַקֹּדְשִׁים" נאמר, ולא, "עֹן הַמְקַרְבִּים",
- הֵא אֵינוּ מְרַצָּה אֶלֶּא לַהֲכַשֵּׁר הַקֶּרֶבֶן. [אם נורק הדם אחר שנטמא, או שנטמאו האימורים קודם שנורק הדם, שהדיון הוא שאסור לרוק הדם, ובכל זאת זרק – לא נפסל הקרבן, ומרצה על הבעלים]

היה על מצחו תמיד.

אי אפשר לומר שיהא על מצחו תמיד, שהרי אינו עליו אלא בשעת העבודה,

אלא, **תמיד לְרִצּוֹת להם, אפילו אינו על מצחו,** מפני שלא היה כהן גדול עובר באותה שעה.

[לפירוש זה, מילת **תמיד** מחוברת עם **שאחריה**, **תמיד לרצון להם** – בין על מצחו, בין שלא על מצחו]

ולדברי האומר, "עודהו על מצחו, מְכַפֵּר וּמְרַצָּה; **ואם לאו, אינו מְרַצָּה,**"

נדרש **"על מצחו תמיד"** – מלמד שִׁמְמִשְׁמֵשׁ בו בעודו על מצחו, שלא יסיח דעתו ממנו:

[לפירוש זה, מילת **תמיד** מחוברת עם **שלפניה**, **היה על מצחו תמיד**, וכפי הוראת הטעמים]

2 סוגי שלמים: א. בקר

רביעי^א ואס-זבח שלמים קרבנו

אם מזבחה הוא מקריב

אס-זכר אס-זכרה - תמים יקריבנו לפני יהוה:

יסמך ידו על-ראש קרבנו ושחטו פתח אהל מועד

וזרקו בני אהלן הפהגים את-הדם על-המזבח סביב:

והקריב מזבח השלמים אשה ליהוה

(1) את-החלב המכסה את-הקרב

(2) ואת כל-החלב אשר על-הקרב:

(3) ואת שתי הפלית

(4) ואת-החלב אשר עלהו אשר על-הכסלים

(5) ואת-היתרת על-הכבד על-הפליות - יסרנה:

והקטירו אתו בני-אהרן המזבחה

על-העלה אשר על-העצים אשר על-האש

אשה ריח ניחח ליהוה: [פ]

א שלמים. שמוטילים שלום בעולם.

דבר אחר, טעם שנקראו "שלמים" - שיש בהם שלום למזבח, ולכהנים, ולבעלים:

[בקרבו שלמים יש חלק לכל - אמורים למזבח, חזה ושוק לכהנים, והער והבשר לבעלים.

ואילו בקרבן עלה כל הבשר למזבח, והער לכהנים, ובשר לכהנים, ואין לבעלים חלק]

ואת כל החלב וגו'. להביא חלב שעל הקבה, דברי ר' ישמעאל.

רבי עקיבא אומר, להביא חלב שעל הדקין: [שעל המעים]

[כשהמעים מתחילים להימשך אל הקיבה, החלב שעליהן הוא הנקרא חלב שעל הדקין, וארכו אמה]

ד הפסלים. פלנקי"ש בלע"ז, שריר פנימי ממוקם בין הצלעות לבין הירכיים האחוריות, ובסמוך לכליות]

שהחלב שעל הכליות כשהבהמה חיה, הוא בגובה הכסלים, והם הכליות מלמטה;

[מתחת לחלב] וזהו החלב שתחת המתנים שקורין בלע"ז לונביל"ש, [=מתנים]

כלומר, לזבן הנראה למעלה בגובה הכסלים;

ובתחתיתו של חלב זה, הבשר הופהו: [ואין החלב נראה עוד, אלא נמשך לתוך כפלי הבשר, ואותו אינו מקריב]

היותרת. הוא דופן הפוסך שקורין איברי"ש. [=סרעפת] ובלשון ארמי "חצרא דכבדא":

על הכבד. שיטול מן הכבד עמה מעט, [=עם יותרת הכבד. / וכמה נוטל מן הכבד? - כזית. ראה ציור]

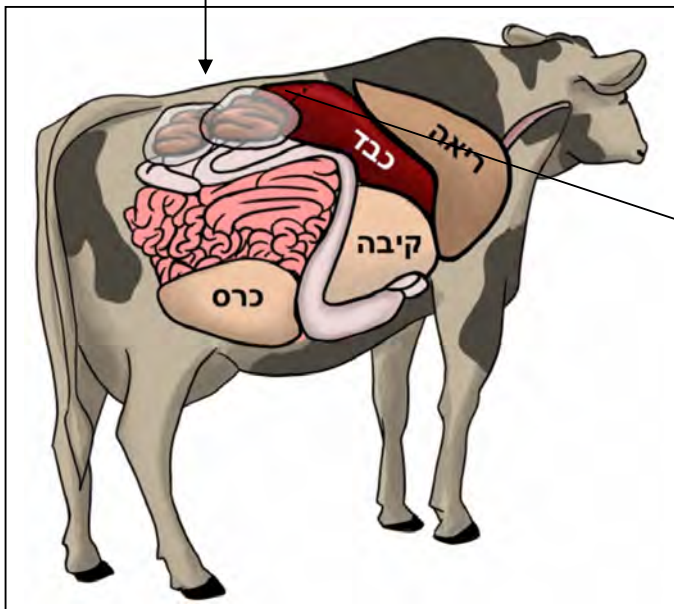
ובמקום אחר הוא אומר, "ואת היותרת מן הכבד": [למקן ט, ז] [מכאן שנוטל מעט מן הכבד עמה]

על הכבד על הכליות, לבד מן הכבד ולבד מן הכליות - יסירנה לזו: [=ליותרת הכבד]

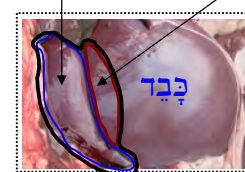
ה על העולה. מלבד העולה.

למדנו, שתקדים עולת תמיד לכל קרבן על המערכה:

שתי הפליות, והחלב שעליהן

נוטל מעט מן הכבד יותרת הכבד

[באדיבות "מכון המקדש"]

ג. דיני צרעת הבית

ושישי כשהן מחוברות

צרעת הבית

וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר: כי תבאו אל־ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה

ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחזתכם:

ובא אש־רלו הבית והגיד לכהן לאמר

"כנגע נראה לי בבית":

וצוה הכהן ופגו את־הבית

בטָרס יבא הכהן לראות את־הנגע

ולא יטמא כל־אשר בבית

ואחר כן יבא הכהן לראות את־הבית:

וראה את־הנגע והנה הנגע בקירת הבית

שקערורות ירקרקות או אדמדמת

ומראיהו שפל מזהקיר:

ויצא הכהן מזהבית אל־פתח הבית

והסגיר את־הבית שבעת ימים:

הסגר 1

ושב הכהן ביום השביעי

וראה והנה פשה הנגע בקירת הבית:

וצוה הכהן וחלצו את־האבנים אשר בהן הנגע והשליכו אתהן אל־מחוץ לעיר אל־מקום טמא:

ואת־הבית יקצע מבית - סביב

ושפכו את־העפר אשר הקצו

אל־מחוץ לעיר אל־מקום טמא:

ולקחו אבנים אחרות והביאו אל־פתח האבנים

ועפר אחר יקח וטח את־הבית:

ומסגירו הסגר 2

לד ונתתי נגע צרעת. [נקט הכתוב 'נתתי', ל' הבטחה, כי] בשורה טובה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוניים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותן הבית ומוצאן!

לה כנגע נראה לי בבית. אפילו תלמיד חכם שיודע שהוא נגע ונדאי, לא יפסוק דבר ברור, לומר "נגע נראה לי", אלא יאמר "כנגע נראה לי". [עין רע"ב נגעים בת / תוס' יריט נגעים יב,ה]

לו בטרם יבא הכהן וגו'. שכל זמן שאין כהן נזקק לו, אין שם תורת טומאה:

ולא יטמא כל אשר בבית. שאם לא יפגהו ויבא הכהן ויראה הנגע, נזקק להסגיר, וכל

מה שבתוכו יטמא. • ועל מה חסה תורה? שאמרה לפנות את הבית קודם בוא הכהן, שמא יטמא הבית?

אם על כלי שטף (=כלים שאינם של חרט) - יטבילים ויטהרו, [יכלי שטף], על שם שנשטפים במקוה ונטהרים]

ואם על אוכלין ומשקין - יאכלם בימי טומאתו,

הא לא חסה התורה אלא על כלי חרט, שאין להם טהרה במקוה: [אע"פ שהם זולים ביותר]

[ונבוא במשנה נגעים יב,ה: "אם נץ חסה התורה על ממונו הבוץ (=כלי חרט הפשוטים), קל נחמר על ממונו החביב,

אם נץ על ממונו, קל נחמר על נפש בניו ובנותיו: "אם נץ על (כלים) של רשע, קל נחמר על של צדיק]

לו ששקערורות, שוקעות במראיהן: [שקע + שקרות, ונכפלה הרי"ש להדיש עומק מראה השקע והקיעור.

הכתב והקבלה באר שקע + קרות (ל' "ערו ערו" תהלים קלו)) כלומר, שאת האבן השקועה בניין יש לחלץ ולקעקע מן הבנין.

ואור החיים באר שקע + ארזות שנשקע בו יצר הרע הארוך. (2 מראות ירוק ואדום מסמלים עריות ושפיכות דמים, עין שם)

וניל לבאר עוד "שקערורות", שקע + קרות. (כך ניל מל' הרמב"ם, ספר טהרה הל' טומאת צרעת יד,ט.)

מ וחלצו את האבנים. כתרגומו, "וישלפון" - ויטלו משם.

כמו, "וחלצה בעל" (וברים כה,ט) - ל' הסרה:

אל מקום טמא. מקום שאין טהרות משתמשות שם, [שאינן שם אוכלים של קודש או כלי קודש שאו

טמא. / ולא תפרש "מקום טמא" כמשמעו שהקרקע טמאה, לפי שקרקע אינה מקבלת טומאה]

למדוך הכתוב שהאבנים הללו מטמאות מקומן, בעודן בו. [לא את הקרקע, אלא כל מה ששם]

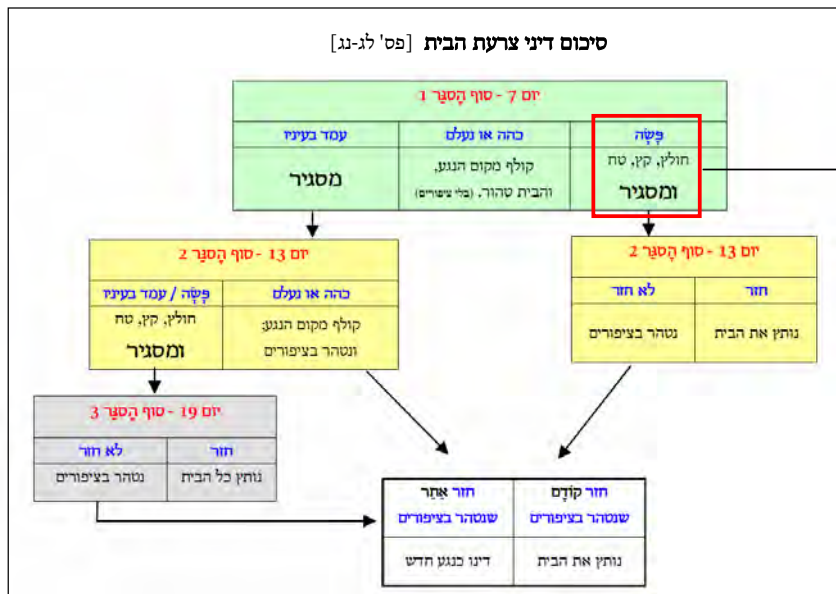
מא יקצע, רודונייר בלע"ז. [=לכרסם] ובל' משנה יש הרבה:

מבית. מבפנים: [כלומר, ישיף ויסיר הטיט והעפר מסביב לאבנים הנגועות, בצד הפנימי של הבית]

סביב. סביבות הנגע; בתורת כהנים נדרש כן, שיקלף הטיח שסביב אבני הנגע:

[ואין פירוש "סביב", שיקציע את כל סביבות פנים הבית, שאם כן היה לו לומר, "ואת הבית יקצע מבית", בלי מילת סביב]

הקצו. ל' קצוה, כלומר, "ושפכו את העפר אשר קציעו" (=גרדו) בקצות הנגע סביב: [מסביב לו]

הזאה בקה"ק

טז,יד וְלָקַח מִדַּם הַפֶּה

וְהִזָּה בְּאַצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֹדְמָה [הזאה אחת] וּלְפָנֵי הַכַּפֹּרֶת יִזָּה שִׁבְעַ־פְּעָמִים מִזֶּה־הַדָּם בְּאַצְבָּעוֹ:

הזאה בקה"ק

טז וּשְׁחִט אֶת־שַׁעֲרֵי הַחֹטְאֹת אֲשֶׁר לְעֵם

וְהִבִּיא אֶת־דָּמָו אֶל־מִבֵּית לְפָרְכָת וַעֲשֵׂה אֶת־דָּמָו בְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפֶּה וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וּלְפָנֵי הַכַּפֹּרֶת:
טז וּכְכַפֵּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכֹל־חַטְאֹתָם •

הזאה בהיכל

וכן יעשה לאהל מועד

השכן אתם בתוך טמאתם:

יד וְכֹל־אֲדָם לֹא־יִהְיֶה | בְּאֵהֶל מוֹעֵד

בְּבָאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֹאתוֹ

וּכְכַפֵּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי בֵיתוֹ וּבַעֲדֵי כָל־קֹהֶל יִשְׂרָאֵל:

שני

יד וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לְפָנֵי־הַיְהוָה וּכְכַפֵּר עָלָיו

וְזוֹ כַּפֹּרֶת הַמִּזְבֵּחַ:

כפרת מזבח הקטורת

וְלָקַח מִדַּם הַפֶּה וּמִדַּם הַשֹּׁעִיר [מקרב 2 הדמים יחד]

א וַיִּזְתֶּן עַל־קַרְנֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: [4= הזאות]

יט ב והִזָּה עָלָיו מִזֶּה־הַדָּם בְּאַצְבָּעוֹ שִׁבְעַ פְּעָמִים

וְסָהַרְוּ וּקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שלוח השעיר

כ וְכֹלֵה מַכְּפֵר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֵהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ

וְהִקְרִיב אֶת־הַשֹּׁעִיר הַחַי:

בי דו

כא וְסָמַךְ אֶהָרֹן אֶת־שַׁעֲרֵי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשֹּׁעִיר הַחַי

וידין 3

וְהִתְוֹדָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וְאֶת־כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם לְכֹל־חַטְאֹתָם

וַיִּזְתֶּן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשֹּׁעִיר

וְשִׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה:

כב וּנְשָׂא הַשֹּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹתָם אֶל־אֶרֶץ גִּזְרָה

וְשִׁלַּח אֶת־הַשֹּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

יד וְהִזָּה בְּאַצְבָּעוֹ. הַזָּאָה אַחַת בַּמְשֻׁמֵּעַ; [הזאה ראשונה זו היתה "על פני הכפורת" - כלפי מעלה]

ולפני הכפרת יזה שבע. הרי אחת למעלה, ושבע למטה:

[הזאה ראשונה מונה כשאצבעו כלפי מעלה חורק הטיפה בקשת כלפי מעלה ונופלת לארץ. / וב-7 הזאות, אצבעו מכוונת כלפי מטה, והזריקה נעשית כלפי מטה. / וכולן אינן נוגעות בכפורת ממש אלא מונה אותן כלפי הקרקע. (ואם נגעו בה, כשר) ומתכוין שיפילו הטיפות בשורה - מהארץ עד אלין]

טו אשר לעם. מה שהפך מכפר על הכהנים, [מכפר על טומאת מקדש וקדשיו. (רשי"י פסי' יא)]

מכפר השעיר על ישראל, והוא השעיר שעלה עליו הגורל לשם:

כאשר עשה לדם הפר. אחת למעלה ושבע למטה; [כמו שהתבאר בפסי' יד]

טז משמאת בני ישראל. על הנכנסין למקדש בטומאה בשיגג ולא נודע להם בסוף,

שנאמר, "לכל חטאתם", וחטאת היא שוגג; [ראה ויקרא דב] [אך אם נודע לו, צריך להביא טמאת ומפשעיהם. אף הנכנסין מויד בטומאה:]

וכן יעשה לאהל מועד. כשם שהזה משניהם בפנים, אחת למעלה ושבע למטה -

כך מונה על הפרוכת מבחוץ משניהם, אחת למעלה ושבע למטה; [נמצא שכן הוא הסדר: מונה מים מר בקה"ק, / אחיב מונה מים שער העם בקה"ק, / יוצא אל הפרוכת, ומונה מים מר, / ואחיב מונה מים השעיר]

השכן אתם בתוך טמאתם. אע"פ שהם טמאים, שכינה ביניהם:

[לא שצריך שהיו טמאים כדי שישכון בתוכם, כפי שעולה מפשוטו, אלא הוא רבותא: אע"פ שטמאים - שכינה ביניהם]

יח אל המזבח אשר לפני ה'. זה מזבח הזהב (=מזבח הקטורת) שהוא "לפני ה'" בהיכל.

שאלה: ומזה תלמוד לומר "וְיִצָּא"? [הרי עדיין הוא שומר בתוך אוהל מועד, ולאן יצא?]

תשובה: לפי שהזהב הזהות על הפרוכת, ועמד מן המזבח ולפנים והזהב, [ראה תרשים]

ובמתנות-המזבח מוקיקו לצאת מן המזבח ולחוצו; ויתחיל מקרן מזרחית צפונית.

וכפר עליו. ומזה היא פפרתו? "ולקח מים הפר ומדם השעיר" - מעורבין זה לתוך זה:

יט והזהב עליו מן הדם. אחר שנתן מתנות באצבעו על קרנותיו, מונה הזאות על גגו:

[קודם מפנה את המזבח שיעליו לצדדים ונגלה גג המזבח, ועל הגג מונה. יאה תמונה]

וטהרו. ממה שערב; [מטומאה שנטמא במהלך שנה שעברה, שמו נגע בו כהן טמא]

וקדשו. לעתיד לבוא; [אחר שטהרו, מקדשו להיות מכפר מכאן ולהבא]

(1) את הקודש. אלו הזאות שלפני ולפנים. (=בקודש הקדשים)

(2) ואת אוהל מועד. אלו הזאות שבדיכל, כנגד הכפורת.

(3) ואת המזבח. זה מזבח הקטורת. / 3 הזאות הנ"ל היו בתוך הקודש.

[מילת הקודש כאן, היינו קודש. / ולעיל שאמר, "יבא אהרן אל הקודש" (פס' 4), "וכפר על הקודש" (פס' טז) - כוונתו על הוהיכל.

ובכל מקום מתבאר היא לפי ענינה. (עיין איילת השחר להמלבי"ם, כלא שבי"א)]

מטפורים 1-3. הם המקומות בהם עומד ומנה

כא איש עתני. המוכן לכך מיום אתמול; עתני, לי עת; שמוכן מעת שעברה. כלומר, מאתמול]

42 מסעות (תנ"ך)

אָלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְּאֹתָם • [מסעות הללו היו:] בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: ויכתב משה את־מוצאייהם למסעיהם על־פי יהוה – ואלה מסעיהם למוצאייהם: [42 תנ"ך (=מסעות), וביניהם 41 נסיעות. (רש"י שמות מ, לח.)]

שנים א-ב (141 מסעות)

15 יח ויסעו מחצלת ויחנו ברתמה: (רתמה היא קדש שבמדבר פארן – שם חנו 19 שנה. / אח"כ נדרו משך 19 שנה, ובסופם חנו בקדש שבמדבר צין. (עין רש"י פס' א / לעיל לב, ח / דברים א, מו / סדר עולם רבה, סוף פרק ח))

19 שנה בקדש ועד שנה 120

16 יט ויסעו מרתמה ויחנו ברמון פרץ:
17 כ ויסעו מרמון פרץ ויחנו בלבנה:
18 כא ויסעו מלבנה ויחנו ברסה:
19 כב ויסעו מרסה ויחנו בקהלתה:
20 כג ויסעו מקהלתה ויחנו בהרשפר:
21 כד ויסעו מהרשפר ויחנו בחרדה:
22 כה ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת:
23 כו ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת:
24 כז ויסעו מתחת ויחנו בתרח:
25 כח ויסעו מתרח ויחנו במתקה:
26 כט ויסעו ממתקה ויחנו בחשמנה:
27 ל ויסעו מחשמנה ויחנו במסרות:
28 לא ויסעו ממסרות ויחנו בבני יעקן:
29 לב ויסעו מבני יעקן ויחנו בחר הגדגד:
30 לג ויסעו מחר הגדגד ויחנו ביטבתה:
31 לד ויסעו מיטבתה ויחנו בעברנה:
32 לה ויסעו מעברנה ויחנו בעציון גבר:
33 לו ויסעו מעציון גבר ויחנו במדבר־צן הוא קדש:
34 לז ויסעו מקדש ויחנו בהר החר בקצה ארץ אדום:
לח ועל אהרן הכהן אלהר החר על־פי יהוה – וימת שם בשנת הארבעים לצאת בני־ישראל מארץ מצרים בתדש החמישי באחד לחדש:
לט ואהרן בן־שלוש ועשרים ומאת שנה במתו בהר החר: [ס]
[עוד 8 מסעות -א]

19 שנים אח"כ ובין השנים 20 עד 39, עברו 19 מסעות

שנה 40-ה

1 ג ויסעו מרעמסס בתדש הראשון
בחמשה עשר יום לחדש הראשון •
ממחרת הפסח יצאו בני־ישראל ביד רמה –
לעיני כל־מצרים:
ד ומצרים מקברים את אשר ההה יהוה בהם כל־בכור
ובאלהיהם עשה יהוה שפטים:
ה 2 ויסעו בני־ישראל מרעמסס ויחנו בסכת:
ו 3 ויסעו מסכת ויחנו באתם אשר בקצה המדבר:
ז 4 ויסעו מאתם
וישב על־פי החירת אשר על־פני בעל צפון
ויחנו לפני מגדל:
ח 5 ויסעו מפני החירת ויעברו בתוך־הים המדברה
וילכו דרך שלשת ימים במדבר אתם ויחנו בקרה:
ט 6 ויסעו מקרה ויבאו אילמה
ובאילים – שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים
ויחנו־שם:
י 7 ויסעו מאילים ויחנו על־ים־סוף:
יא 8 ויסעו מים־סוף ויחנו במדבר־סין:
יב 9 ויסעו ממדבר־סין ויחנו בדפקה:
יג 10 ויסעו מדפקה ויחנו באלוש:
יד 11 ויסעו מאלוש ויחנו ברפידים
ולא־היה שם מים לעם לשתות:
טו 12 ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני:
טז 13 ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברת התאווה:
יז 14 ויסעו מקברת התאווה ויחנו בחצרת:

רש"י

א אלה מסעי. למה נכתבו המסעות הללו? [2 תשובות:]

- 1) להודיע חסדיו של מקום [שלה"ה], שאע"פ שגור עליהם טלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה; [מנ"ך] – שהרי אין כאן אלא 42 מסעות,
• יצא מהם 14 מסעות, שכולם היו בשנה ראשונה קודם גזירה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה שמשם נשתלחו המרגלים, שנאמר, "ואחר נסעו העם מחצרות, ויחנו במדבר פארן... שלח לך אנשים וגו'", [לעיל יבטו - ג.ב.] וכאן הוא אומר, "ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה", [לג.יח] למדת שהיא [רתמה, היתה] במדבר פארן. [המרגלים נשלחו מקדש ברנע שבמדבר פארן (לעיל יגכ / לב,ח) והכתוב כאן מכנה את קדש, "רתמה". / עין רש"י לקמן פס' יח העתם]
• ועוד, הוצא משם 8 מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן, מהר ההר עד ערבות מואב, בשנת הארבעים. [מסעות 35-42]
• נמצא, שכל שמונה ושלושים שנה, [בין השנים 2-39] לא נסעו אלא 20 מסעות. [מסעות שמספרם 15-34] – זה מיסודו של ר' משה הדרשן.
2) ר' תנחומא דרש בו דרשה אחרת – משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חורין, התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו אביו, "כאן לשנו, [רמז למקומות שחנו בנחת] כאן הוקרנו התקרנו, כאן קשת את ראשך. [רמז למקומות שחנו בהם בעצם כשנחסר להם דבר. והנהגה: כך אמר הקב"ה למשה, "מנה להם כל המקומות היכן הכעיסוני". / לכן נכתבו כל המסעות הללו, כדי שישמו אל לבם אהבתו של ה' עליהם, על אף כל הכעס שהכעיסוהו, ויקחו מוסר שלא לעשות כן עוד]
ד ומצרים מקברים. טרודים באבלם: [אף הוא מחסדי ה', שלכן לא נתנו לב על ישראל להפריעם ולעכבם ביציאתם]
יח ויחנו ברתמה. על שם לשון הרע של מרגלים שנאמר, "מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיהך, יצוי גבור שנונים עם גחלי רתמים?": [תהלים קכג.ד]
לח על פי ה', מלמד שמת בנשיקה: [לא ע"י מלאך המות, אלא ה' נטל נשמתו. / המילים על פי ה' נמשכות לפניו ולאחריו "יעל ה' ההר על פי ה'". / על פי ה' ימת שם. / והו שדרש שמת בנשיקה]

גבולות הארץ לענין מצוותיה

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:
צֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
כִּי־אַתֶּם בְּאִים אֶל־הָאָרֶץ כְּנַעַן
זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּל לָכֶם בְּנַחֲלָהּ
אָרֶץ כְּנַעַן לְגַבְלֹתֶיהָ:

וְהָיָה לָכֶם פְּאֵת־נֹגֵב - מִמְדַּבְר־צֹן עַל־יַדֵי אֲדוּם
וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֹגֵב מִקְצֵה יַם־הַמֶּלַח קִדְמָה:
וְנֹסֵב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֹּגֵב לַמַּעְלָה עַקְרֵבִים
וְעֵבֶר צֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו מִנֹּגֵב לְקֹדֶשׁ בְּרֻנֶּעַ
וַיֵּצֵא חֲצַר־אֲדָר וְעֵבֶר עַצְמֹנָה:
וְנֹסֵב הַגְּבוּל מֵעַצְמֹן - נַחֲלָה מִצְרַיִם
וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו הַיְמָה:
וְגְבוּל יָם - וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגְּדוֹל וְגְבוּל
זֶה־יְהִי־הָיָה לָכֶם גְּבוּל יָם:

כ"ו והיה

שים לבו - שרשיי כותב:
דרומו של עולם - צפון הארץ. (גבול צפון א"י, הוא הקצה הדרומי של חלק העולם שמצפון לא"י)
צפונה של עולם - דרום הארץ. (גבול דרום א"י, הוא הקצה הצפוני של חלק העולם שמדרום לא"י)

ב זאת הארץ אשר תפול לכם וגו'. לפי שהרבה מצוות נוהגות בארץ ואין נוהגות בחוצה לארץ, לכן הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב, לומר לך - מן הגבולים הללו ולפנים - המצוות נוהגות: [כגון: כלאים, ערלה, תרומות ומעשרות, ביכורים ועוד] תפול לכם. על שם שנתחלקה בגורל, נקראת חלוקה - ל' "נפילה", [לפי ש"מסלים גורלות"] ומדרש אגדה אומר, ע"י [יפיון] שהפיל הקב"ה שריהם של שבעה אומות מן השמים וכפתן לפני משה, אמר לו, "ראה, אין בהם עוד פח"ו!"; [לכן נקט שהארץ תפול לכם"]

ג והיה לכם פאת נגב. [כל] רוח דרומית אשר מן המזרח למערב: [לא רק וזית ופינת הגבול] ממדבר צן אשר אצל אדום; שם מתחלת מקצוע דרומית-מזרחית של ארץ תשעת המטות. כמצד? [הולך ומוכיח שהגבול הדרומי של הארץ מתחיל מקדום] 3 ארצות יושבות בדרומה של ארץ ישראל, זו אצל זו - [והן] קצת ארץ מצרים, / וארץ אדום כולה, / וארץ מואב כולה; - ארץ מצרים, [במקצוע (=בוימת) דרומית מערבית; [מנין]] שנאמר בפרשה זו "מעצמון נחלה (=נחל) מצרים... והיו תוצאותיו הימנה". [פס' ה'] ונחל מצרים [והנילוס] היה מהלך על פני כל ארץ מצרים, שנאמר, "מן השיחור [והנילוס] אשר על פני מצרים"; [והושע יג, ג] ומפסיק נחל מצרים בין ארץ מצרים לארץ ישראל. - וארץ אדום אצלה [=לצד ארץ מצרים], לצד המזרח. - וארץ מואב אצל ארץ אדום, בסוף הדרום למזרח.

וכשיצאו ישראל ממצרים, אם רצה המקום לקרב את כניסתם לארץ, היה מעבירם את הנילוס לצד צפון, ובאין לארץ ישראל, ולא עשה כן, והיו שנאמר "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים", [שמות יג, ה] שהם הפלשתים יושבים על הים במערבה של ארץ כנען, כענין שנאמר בפלשתים, "יושבי חבל הים, גוי פרתים", [צפניה ב, ה] "כרתים", כינוי לפלשתים] ולא נחם לא הנהיג ה' לישראל אותו הדרך, אלא הסיבן והוציאם דרך דרומה אל המדבר, והוא שקראו יחזקאל, "מדבר העמים" [יחזקאל ב, לה] לפי שהיו כמה אומות יושבות בצדו. והוליקן ה' לישראל אצל דרומה של הארץ. מן המערב לצד מזרח, עד בואם לדרומה של ארץ אדום. ובקשו ממלך אדום שיניחם לכנס בארצו דרך רחבה ולכנס לארץ, ולא אבה. והוצרכו לסבוב את כל דרומה של אדום, עד בואם בדרומה של ארץ מואב, שנאמר, "וגם אל מלך מואב שלח, ולא אבה", [שופטים יא, ה] והלכו כל דרומה של מואב עד סופו, ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה. וכשפלו את מזרחה, מצאו את ארץ סיחון ועוג, שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען, והירדן מפסיק ביניהם. [בין ארץ סיחון ועוג לארץ כנען] והיו שנאמר ביפתח, "וילך ישראל בַּמְדָּבָר וַיִּקֶּבֶט את ארץ אדום ואת ארץ מואב, ויבא ממזרח שמש לארץ מואב". [שם, פס' יח] וַיִּקְבְּשׁוּ את ארץ סיחון ועוג שהיו בצפונה של ארץ מואב, וַיִּקְרְבוּ עד הירדן, והוא [והירדן] כנגד מקצוע צפונית מערבית של ארץ מואב. [והערת סיכום מכל הנילוס]

נמצא, שארץ כנען שבעבר הירדן למערב, היה מקצוע דרומית-מזרחית שלה אצל אדום:

ד-ה ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים. כל מקום שנאמר, "ונסב" או, "ותצא", מלמד שלא היה המצר שנה ולא הולך בקו ישר, אלא הולך ויוצא לחוץ. לצדדין / וכך ביאר פסוקנו: יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של עולם [צפון העולם = דרום הארץ] באלכסון למערב, ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבים. נמצא מעלה עקרבים לפנים מן המצר. =בתוכו. ועבר צנה. אל צין. כמו, "מצרימה": [בראשית יב, ה] [=למצרים] והיו תוצאותיו, קצותיו, בדרומה של קדש ברנע: ויצא חצר אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם, [לצד דרום הארץ. / ראה הערה במפה] ונמשך עוד באלכסון למערב ובא לו לחצר אדר, ומשם לעצמון ומשם נחל מצרים. וְלָשׁוֹן וְנֹסֵב האמור כאן, [ונסב הגבול מעצמון. / לפי שאכן מעצמון הגבול מתעקם באלכסון צפונה] לפי שכתב, "ויצא חצר אדר", שהתחיל להרחיב קו הגבול משעבר את קדש ברנע, ורוחב אותה רצועה שבלטה לצד צפון [העולם = דרום] היתה מקדש ברנע עד עצמון, ומשם והלאה נתקצר המצר, "ונסב" לצד הדרום [דרום העולם = צפון], ובא לו לנחל מצרים, ומשם לצד המערב אל הים הגדול, שהוא [הים] מצר מערבה של כל ארץ ישראל. [והערת סיכום:] נמצא, נחל מצרים במקצוע מערבית דרומית: [של גבול ארץ ישראל] ה והיו תוצאותיו הימנה. אל מצר המערב. [אין הכוונה והיה קצוה אל הים. אלא והיה זה קצוה למערב] שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב משם והלאה: [נסב הימנה. מערב. ואם כוונתו לים, יציין את שמו] ו וגבול ים. ומצר מערבי מהול - והיה לכם הים הגדול, למצר: וגבול. הַנְּסִין [=איים] שבתוך הים, אף הם מן הגבול. והם איים שקורין אישלי"ס: [=איים]

סדר יציאה לקרב

כ כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ

וְרֵאִיתָ סוֹס וְרֹכֵב עִם רֶב מִמֶּךָ - לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ מֵאָרֶץ מִצְרָיִם:

ב וְהָיָה כְּקִרְבְּכֶם אֱלֹהֵי־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכְּהֵן וְדַבֵּר אֲלֵהֶם:

ג וְאָמַר אֲלֵהֶם - "שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל!

אַתֶּם קִרְבִּים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֵיכֶם אֲלֵי־רֹדְף לִבְבָּכֶם

אֲל־תִּירְאוּ וְאֲל־תַּחַפְזוּ וְאֲל־תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם:

ד כִּי יְהוֹה אֱלֹהֵיכֶם הֵלֵךְ עִמָּכֶם

לְהַלְחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם - לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:"

ה וְדַבְּרוּ הַשְּׁטָרִים אֲלֵהֶעַם לְאִמְרָ -

מִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית־חֶדֶשׁ וְלֹא חֲנָכּוֹ יָלַךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ

פְּנֵי־יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחַר יַחֲנַכְנוּ:

ו וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר־נָטַע פְּרִים וְלֹא חִלְלוֹ

יָלַךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ

פְּנֵי־יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחַר יַחֲלִלְנוּ:

ז וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַרְשׂ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחְהָ

יָלַךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ

פְּנֵי־יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחַר יִקְחָנָה:

ח וַיִּסְפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֲלֵהֶעַם

וְאָמְרוּ - מִי־הָאִישׁ הִירָא וְרֹדְף הַלְבָב

יָלַךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ

וְלֹא יָמַס אֶת־לִבָּב אֶחָיו פְּלִבְבוּ:

ט וְהָיָה כְּכֹלֵת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֲלֵהֶעַם

וַפָּקְדוּ שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: [ס]

4 השבטים לביתם

א כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה. סְמַךְ הַכְּתוּב יִצְיֵאת מִלְחָמָה לְכָאן, [=לפרשת עדים זוממים, שהסתיימה בדין של יצא חתת עזר וכו' (וי,כא)] לומר לך, שאין מחוסר אבר יוצא למלחמה.

דָּבַר אַחַר - לומר לך, אם עשית משפט צדק, [=לפי שחקרת העדים יפה שאינם עדי שקר, שבוה עסק לעיל] אתה מובטח שאם תצא למלחמה - אתה נרצח!

וכן דוד הוא אומר, "עשיתי משפט וצדק, בל תניחני לעושי שקר" (תהלים קיט,קבא)

על אויבך. יהיו בעיניך כאויבים; אל תרחם עליהם, כי לא ירחמו עליך: (וזהו שאמרו:

"כשר שבגויים - בעת מלחמה - הרגו". (מסכת סופרים טו,ז)

סוס ורכב. בעיני השוטים כולם כסוס אחד.

וכן הוא אומר, "והכית את מדן קאיש אָחֹד". (שופטים ו,טו)

וכן הוא אומר, "כי בא סוס פרעה": (שמות טו,ט) (ולא אמר, "כי באו סוסי פרעה")

עם רב ממך. בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב. (וזהו 'ממך': ולא שתולה ישועת ה' רק כשהעם רב ממך)

ב כְּקִרְבְּכֶם אֵל הַמִּלְחָמָה. סומוך לצאתכם מן הספר, מגבול ארצכם. (וגם לפני הקרב חזק רחם)

ונגש הכהן. המשווה לכהן (בשמן המשחה), והוא הנקרא "משוח מלחמה":

דָּבַר אֵל הָעָם. בלשון הקודש: (במשנה סוטה ז,ב נמנו 8 דברים שנאמרים דווקא בלשון הקודש, וזה אחד מהם)

ג שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל. אפילו אין בכם זכות אלא קריית שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם:

על איביכם. אין אלו אחיכם; שאם תפלו בידם של האויבים, אינם מרחמים עליכם.

אין זו כמלחמת יהודה עם ישראל, שנאמר בה, "ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות, ויחזיקו בשבחה, וכל מערומיהם הלבישו מן השלל, וילבישו וינעילו, ויאכילו וישקו ויטכּוּ, וינהלוּ בְּחִמּוּרִים לְכָל כּוֹשֵׁל, וַיִּבְיֵאוּם יְרָחוֹ עִיר הַתְּמָרִים אֲצֵל אַחֵיהֶם וַיִּשְׁבּוּ שׁוּמְרוֹן". (דהיי"ב כח,טו) - אלא על אויביכם אתם הולכים, לפיכך התחזקו למלחמה:

אל ירך לבבכם, אל תיראו, ואל תחפזו, ואל תעצו.

ארבע אזהרות, כנגד ארבעה דברים שמלכי האומות עושים - (ואלו הם): מניפים בתריסיהם

(מקים בגג) כדי להקישן זה לזה כדי להשמיע קול שיפחדו אלו שכנגדם, וינוטו. / רומטים

בסוסיהם ומצהילין אותם, (מלהיבים הסוסים שישמיעו קולם ויקפצו) כדי להשמיע קול ששטת (וקיעת)

פרסות סוסיהן, / וצוחין בקולם, / ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול. וכנגד 4 אלו חזק ואמר:

אל ירך לבבכם. מצהלת סוסיהם: אל תיראו. מהגפת התריסין:

ואל תחפזו. מקול הקרנות: [=השופרות] ואל תעצו. מקול הצווחה: [של לחמי האיב]

ד כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וגו'. הם באים בנצחוננו (כיח) של בשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום!

[=של ה'] • פלשתים באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו? נפל, ונפלו פלשתים עמו:

ההלך עמכם. זה מחנה הארון: [הארון ונשאיו. ופירש כך לפי שאמר, החלך עמכם, ולא, "כי ה' אלהיכם עמכם"]

ה וְלֹא חֲנָכּוֹ. לא דר בו. (לא גר בו כלל) • חנוך, ל' התחלה:

ואיש אחר יחנוכו. דבר של עגמת נפש הוא זה: [תיחלש דעתו שמא ימות בקרב ואחר יחנוכו]

ו וְלֹא חִלְלוֹ. לא פדאו בשנה הרביעית. שהפירות טעונין לאכלן בירושלים, או לחללן

בדמיון [=בכסף], ולאכול הדמיון בירושלים: [=בכסף קנה בירושלים מאכלים, ויאכלם שם. (ראה ויקרא ט,כד)]

ז פֶּן יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה. ישוב, פן ימות. שאם לא ישמע לדברי הכהן לשוב, כדאי הוא שימות:

ח וַיִּסְפוּ הַשְּׁטָרִים. למה נאמר כאן ויספו? מוסיפין זה על דברי הכהן - וכך הוא סדר המדברים:

• שהכהן מדבר ומשמיע מן "שמע ישראל" עד "להושיע אתכם"; [=פס' ג-ד]

• ו"מי האיש", ושני ושלישי [=מי האיש" שבפס' ו-ז] - כהן מדבר, ושטר משמיע; [=פס' ה-ו]

• וזהו "מי האיש הירא" (פס' ח) - שטר מדבר, ושטר משמיע: [ראה טבלה]

הירא ורך הלבב.

ר' עקיבא אומר, כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשתי המלחמה ולראות חרב שלופה.

ר' יוסי הגלילי אומר, הירא מעבירות שבידו, ולכך תלתה לו תורה לחזור על פית וזכרם ואשה, לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו אחריהם שהם בעלי עבירה,

והרואהו חוזר, אומר, שמא בנה בית, או נטע כרם, או ארס אשה:

[ונם שאמר לעיל בפס' ג "אל תיראו ואל תחפזו וכו'", מדבר אל הכלל ולא ליכא ורך הלבב]

ט שָׂרֵי צְבָאוֹת. שמעמידין וקפין מלפניהם ומלאחריהם, וכשולין פטישים של ברזל בידיהם,

וכל מי שרוצה לחזור, הרשות בידו (של הוֹקֵף) לִקְפֹּץ [=להכות] את שוקו. [=חלק הקגל שמתחת לברך]

וקפין, בני אדם שעומדים בקצה המערכה לזקוף את הנופלים, ולחזקם בדברים -

"שובו אל המלחמה ולא תנוסו", ולמה צייתה התורה במיוחד על כך? שתחילת נפילה, ניסה:

[במה דברים אמורים ש-4 הניל (פס' ה-ח) חורין מעורכי המלחמה? במלחמת הרשות; אבל במלחמת מצה - הכול יוצאין, אפילו חתן מחדר וכלה מחופתה. / אותם 4 הניל שהחורין, חורין לעורף כדי לטפח מים ומוח לאנשי הצבא ולחזק להם היראים.

אולם מי שבנה בית וחנכו, הנוטא ארסתו (או שיבם) ומי שחילל כרמו - אין יוצאין למלחמה עד תום שנה ראשונה מנן עניינם, וגם לא משתמשים בהם לשום צורך. - ראה רש"י לקמן כ"ה, (רמב"ם ספר שופטים, הל' מלכים ז, הלכות ד, ט-יא)]

ונגש הכהן (כ-ד)	כהן מדבר, וכהן משמיע.
דבריו השוטרים (ה-ו)	כהן מדבר, ושטר משמיע.
ויספו השוטרים (ח-ט)	שטר מדבר, ושטר משמיע.

[ימשמיע. חוזר על הדברים שנאמרו, למי שלא שמע]